

Политическа психология на тероризма от гледна точка на националната сигурност

Автор: доктор Петко Димов

Докладът предлага политически и психологически анализ на проблема за тероризма от гледна точка на заплахите за националната сигурност. Твърди се, че решаването на този проблем не трябва да става с военни методи и средства, а чрез разбиране и ликвидиране на психологическите и политически причините за неговото зараждане.

Ключови думи: *тероризъм, национална сигурност*

Political psychology of terrorism in view of the national security.

The report presents the political and psychological analysis of the problem of the terrorism in view of the threats to national security. Solving this problem should not be done by military means and methods, and through understanding and elimination of psychological and political reasons for his birth.

Key words: *terrorism, national security*

Проблемът за борбата с тероризма се решава от силовите структури с техните методи, техните инструменти и по начините, по който те го разбират. Без съмнение, силите за сигурност са наясно с тероризма много повече, отколкото цялата останала общност. Тъй като понятието за тероризъм е заредено с политически и емоционален заряд, то няма точна дефиниция, както в нашата страна така и в Европейския съюз. Този факт води до определени затруднения при разбирането на този проблем от гледна точка на съюзната и национална сигурност.

В чл. 108а на Наказателния кодекс тероризма се определя, "Който създава смут и страх в населението или да заплаши, или да принуди орган на властта, представител на обществеността или представител на чужда държава или на международна организация да извърши или пропусне

нещо в кръга на неговите функции, извърши престъпление (убийство, тежка телесна повреда, отвлечане, унищожаване, неверни повиквания за тревога, палеж, взрив, наводнение, неправомерна дейност или притежание на оръжия, повреда на транспортно средство, залагане на вредно устройство на самолет, завладяване на самолет, премахване/поставяне на пътен знак, повреда на електрическа или съобщителна уредба, незаконно радио разпространяване, отравяне на водоизточник, на храна за общо ползване, замърсяване на води, разполагане с отровно вещество, повреждане на йонизиращи съоръжения, нарушаване на ядрената безопасност...), което дава право на силовите структури да използват оръжие срещу него.

Научната конференция може да тълкува и анализира тероризма, като социално явление, но без значение каква е точната му дефиниция, е ясно, че той оказва изключително силно влияние върху световните политически процеси. Всички научни разработки, планове за глобални промени в световната икономика и политика могат да се променят драстично, ако тероризма остане толкова ефективен, колкото е в последните дни.

Проблемът за тероризъм е всеобщ на всички държави, тъй като може да се прилага дори само от един човек, без никаква комуникация с останалите терористи. Нещо повече, за всяка похарчена от терористите стотинка, антитерористичните органи трябва да харчат милиони левове. Поради което, обществото не трябва да спира да мисли механизми за защита от тероризъм, които да бъдат по-ефективни.

Преди събитията от 11 септември 2001 година в Ню Йорк не се обръщаше толкова внимание на тероризма, но след този ден се разбра, че той представлява голяма заплаха за съюзната и националната сигурност на държавите. До тогава терористите бяха само хулигани или въоръжени престъпни банди, които използват заплахи, сплашване, страх и терор, чрез

насилие и репресии, но днес вече глобализацията им е предоставила достъп до технологии за масово унищожение.

Като заплаха за националната сигурност тероризма може да се разгледа от две гледни точки: като начин за водене на война и като политико – психологическа, културна несъвместимост между определени обществени групи.

Тероризъм, като начин за водене на война

Факт е, че тероризмът е част от средствата за водене на хибридна война в съвременния свят. След като се знае, че войната е социален феномен, един от най-разрушителните форми на социално-политически, икономически, идеологически, национални, религиозни, териториални и други противоречия между държави, народи, нации, класи и социални групи, то определението за тероризъм попада в обхвата на определението за война.

От друга страна при тероризма отпадат правните ограничения за водене на война, като „Международното военно право“, „Женевска конвенция“ и всички закони на войната.

От правна гледна точка, правителствените армии трябва да спазват три групи ограничения при водене на бойни действия:

1. защита на цивилното население, ранените, болните, военнопленниците, мерки за защита на културните ценности;
2. има процедури за обявяване и завършване на войната;
3. забраняване на химическите, бактериологични оръжия и други, които причиняват ненужно страдание.

Макар, че войната винаги се е считала за форма на насилие, то т.н. комбатанти (облечени в униформа войници) винаги трябва да спазват определени спогодби, а терористите не спадат към тях. Те не спазват

никакви закони и могат да използват всякакви оръжия, дори могат да използват технологии предназначени за мирни цели с цел убийство. Това може да бъдат абсолютно всякакви системи в областта на енергетиката, транспорта, дори информационните системи.

По мнението на военната експертиза сблъсъкът на бойното поле е между враждуващи армии, които защитават цивилното население на своята страна. Погледнато исторически по време на Френско-пруската война, загубите на цивилното население са едва 2 %. През Втората световна война цивилните жертви рязко се увеличават с 48%. По време на Корейската война, загубите на цивилното население вече са 84%, за да достигнат до 90 % във Виетнам, а в някои случаи и повече. Наблюдаваме, че цивилното население не е обект на военните армии, докато същото е обект на агресия за терористите. При развитие на съвременните технологии могат да се намират все по-качествени оръжия за масово поразяване при употребата на които загубите на цивилното население ще растат.

И последната разлика между армията и тероризма е, че целта на военната победа е психологическо подавяне волята за съпротива на противника, чрез съсредоточаване огъня на конвенционални оръжия. Докато съвременният тероризъм не постига целите си с кървави битки, а благодарение на глобализацията има огромно разнообразие от косвени методи за въздействие. Въпреки това крайната цел е приблизително същата, но тероризма е много по-икономичен вариант на войната с минимални разходи за постигане на максимална военна дестабилизация на противниковата страна. Целта е да се дестабилизира ръководството на страната и постигне промяна в политиката за използване ресурсите на противника в наш интерес.

Основните принципи на тероризма:

1. нищо не се транспортира - средствата за унищожаване са в територията на врага;
2. никой от нападателите не може да бъде намерен, те са разпръснати из цялата страна;
3. нищо военно не се прави - като средство за унищожаване се използват граждански технологии;
4. всичко е децентрализирано - не може да бъде намерено ръководство и йерархична система за управление и контрол;
5. няма обозначителни знаци, позиция, ранг, емблеми и т.н;
6. използва се историческа идеология за противопоставяне на политическата глобализация, но без отричане на реалността, която се манипулира да работи в свои интерес, отвореното общество, света без граници, съвременните технологии се използват на обратно.

Тероризмът е инструмент за психологическо превъзходство над противника, който не знае къде, кога, как и защо ще бъде следващият удар. Тероризмът е война на нерви, предназначен за промяна поведението на един човек или една голяма маса от хора в дългосрочен план. Не е задължително всички да бъдат убити или ранени: необходимо е да се промени общественото съзнание.

Тероризъм, като проява на политическа и психологическа несъвместимост

Терористите и антитерористите живеят в два различни свята и се възприемат по различен начин. Ето защо не може да се опрости проблема с тероризма до нивото на конвенционалните военни действия. Това е погрешно и безсмислено. Напасването на две несъвместими психологически системи не може да се постигне със силата на оръжието.

Това явление не е новост в човешката история. Груповата несъвместимост е довела до много кървави конфликти. При повечето от тях основния аргумент е бил разликата между истината в очите на човешкото мнение и настоящата истина, която се явява такава, чрез човешката вяра.

Августин Блажени твърдял, че начало на всяко зло в човешката душа е своеволието. Свободната воля води до разлика в светогледа на хората. Особено когато са намесени вярванията, тази разлика в миросгледа винаги води до кървави стълкновения.

Днес светът е в нов етап на цивилизационно развитие и следователно има променени разбирания, които са много жестоки за повечето от хората, цели държави и народи, които се борят за място в променящия се свят. Затова тероризма трябва да се разглежда като продукт на Глобализацията и естествен процес на развитие. Теоретиците на глобализацията казват, че това е поредица от емпирично наблюдаеми промени, но обединени от логиката за превръщане на света в един единствен елемент с "глобална взаимозависимост плюс глобално съзнание".

Глобалното съзнание изменя цялата система във вътрешния свят на човека, възгледите, светогледа, вярванията и начина на живот на човека. Това означава, че с тяхната промяна се променя и психологическа защита от опасностите. С други думи, борбата вече не е за територия, не е за ресурси, не е за икономическо положение, а е борба на съзнания и цивилизации, които се борят за осигуряване на бъдещето си. В същото време, светогледът, възгледите, вярванията и начина на живот на терористите не само, че се различават от нашите, но стават политически и психологически несъвместими.

Възгледите (вижданията за света, картина на света) се осъзнават от човека частично. Ако разгледаме случая, когато двама души живеят в един

и същи град, например София, но единия живее в хубав квартал, а другия в неудобен и мръсен квартал техните възгледи за града ще бъдат различни, дори може да се окажат несъвместими. Всичко се усложнява от факта, че всеки исторически във времето, има своя собствена картина на света, която се променя непрекъснато, но никога не я вижда пълно и абсолютно вярно.

Вярванията (жизнената позиция) са резултат от овладяване на поведение на човека, а всеки човек действа субективно достигайки своите цели. Точно отстояването на позицията в живота разграничава обикновения човек от престъпника. Глобализацията бързо променя позициите в живота на много хора и ги кара да сменят бързо вярванията си. Тези, които не могат лесно да се адаптират страдат и техните вярвания стават несъвместими с останалите.

Светогледа е система от възгледи, принципи, ценности, идеали и убеждения и се дефинира като отношението към реалността, към света, към дейността на другите хора. Субектът е носител на идеологията, като физическо лице, част от дадена социално-професионална група, етнически-национално-религиозна общност, както и на цялото общество. Светогледа е резултат от формирането на човека като личност, той самостоятелно отличава добро от зло, допустимо и неприемливо. Светогледа има една смислена система на вече решени въпроси и знания, като включва възможност да използва тези знания за разбиране на света, прилагане на идеали, принципи и убеждения.

Начинът на живот е резултат от формирането на човека като индивид. Например може да се каже за някой, че той води здравословен начин на живот. В действителност това е борба между духа и тялото, а именно тази борба установява приемливите граници за употреба на здравословна храна и алкохол. Глобализацията преди всичко променя

начина на живот на хората, така както до сега не се е случвало в историята на човечеството.

Глобалните промени в бъдеще ще са с такава величина, че нито една нация или общност не са готови за тяхното възприемане, никоя страна не може да се справи с тях сама. Постоянно употребяваните от хората технологии стават все по-бързо излишни и се заменят с изцяло нови. Много области са обезлюдяват, а други бързо стават пренаселени. Днешните добродетели ще бъдат обект на подигравки и недостатъци утре. Ето защо ние трябва да се „преоткрием“, преосмислим или най-малко да се видим в „Новия глобален свят“. Разцветът на тероризма показва липсата на опит да се разберат по между си хора с друга психология и именно тази несъвместимост на културите създава тероризма.

Ясно е, че тероризма се появява на фона на критична маса от психологическа и политически нестабилност. Само при критичните стойности на това състояние може да се получат самоубийствени атентати, терористични актове със смърт на десетки хора.

За да се предскаже тероризма още при зараждането му в началния етап на развитие е необходим мониторинг на психично – политическата стабилност на обществото. Тази стабилност има естествена природа и връзките между психичните феномени и политически явления могат да бъдат изразени в количествено отношение по метода на системния анализ.

Строго научно погледнато под система се разбира, организация, в която отделните елементи работят заедно, за да получат общ ефект, който един елемент не може да постигне сам. Системата има йерархична организация, съобразена е с една обща цел, има компоненти за измерване и управление. В случая с тероризма елементите са качествата на гражданското общество влияещи на междуетническите отношения, които гасят конфликти или тези които ги усилват.

Качествата, които допринасят за съвместимост на нашето общество:

- политическо безразличие - намаляване на общия емоционален тон на хората, участващи в политическите процеси, липсва доверие в лидерите, намалена е социалната дейност и има политически песимизъм.
- политически консерватизъм - основава се на желанието да се избегнат социалните конфликти на всяка цена.
- политическа адаптивност - проявява се в стремежа да се промени обществото и нагоди към новото целеуказване продиктувано от глобалните промени на съвременния свят.

Качества, които допринасят за политическата дестабилизация:

- политическа инициатива - води до силен политически оптимизъм, повишена емоционалност;
- политически радикализъм - появява се на фона на желанието за психологическо надмощие. Съчетава се с риск в областта на емоционалните отношения с хора и тяхното поведение като цяло. Появява се в периоди на значително икономическо, социално напрежение в обществото. Съпроводено е от неспособност да се контролират техните емоционални взаимоотношения с другите хора.
- политическо съперничество се проявява в догматичната упоритост с която се защитава правотата на своите гледни точки.

От изследването на тези качества може да се намерят пределното натоварване на психиката на обществото, способността да запазва фокуса на поведение и психическата сила, за да се определи има ли заплаха за националната сигурност на страната. Основният въпрос е може ли обществото лесно да се адаптира към новите промени и има ли елементи, които не могат да се адаптират?

Смисълът на този доклад е да направи макар и бегъл анализ на тероризма. От него се вижда, че тероризъм - това е война, макар и не обичайната конвенционална война. От гледна точка на психологията, тероризма е война на нерви, в която успехът се постига с изненада, нововъведения, непредвидимост, хитрост прилагана в различно време и пространство. Тя се основава на непризнаването на така наречените цивилизовани норми на борба, не зачита международното хуманитарно право.

Тероризмът е вид въоръжена борба, диаметрално противоположна на това, което се очаква да му се противопостави от антитерористична сила. Той е с различен манталитет, различен логика, различни нрави, различни цели и методи за водене на война. Тероризмът от гледна точка на политическата психология е борба на нелегитимна сила срещу законно правителство с неограничени средства и методи за натиск върху душевното състояние на противниковите сили, целящо да замени ценностната им система. Борбата срещу тероризма е борба за човешкото съзнание в променящата се глобална среда.

Целта на тероризма е психологическа и политическа дестабилизация на обществото, което води до финансов колапс, смяна на правителства, намаляване на производството, спира потоците на всяко движение. Тероризмът е заразяване на други психологически и политически структури с болест от която самият той страда. Ето защо, лечението на тероризма не е толкова в откриване и унищожаване на военизирани структури, а в откриване и премахване на психическите и политически несъвместимости между общностите, които се засилват от глобалните промени в света. Адаптирането към тези промени е изключително важно за запазване на стабилността в съюзната и национална сигурност на държавите.

Литература:

1. Наказателен кодекс на Република България; 2012
2. Слатински, Н., Националната сигурност – аспекти, анализи, алтернативи” София, Издателство “Българска книжница”, 2004
3. Слатински, Н., Измерения на сигурността. София, 2000
4. Ольшанский Д.В. Психология терроризма. Москва, Екатеринбург, 2002
5. Христова Н. История на тероризма, 2006
6. Юрьев А.И. Системное описание политической психологии”. Изд. СПбГ Горного института, 1997
7. Wilkinson P., Terrorism and the Liberal State, L., 1977